

KMETIJSTVO KOT PODPORA NARAVOVARSTVU

// Tjaša Pršin

Poljski škrjanci (*Alauda arvensis*) ZAPLATE NEPOSEJANIH TAL s pridom uporabljajo kot razgledišča, prehranjevališča ter spopade s sosednjimi samci.
foto: **Tilen Basle**

Zadnje poročilo, nastalo v okviru Vseevropskega monitoringa pogostih vrst ptic, kaže na 60-odstotni upad populacij ptic kmetijske krajine na območju Evrope v zadnjih štirih desetletjih. Vzrokov za tak upad je več, v naravovarstveni stroki pa velja konsenz, da je najverjetnejši in poglobitni razlog zanj iskati v načinu kmetovanja. Orna zemljišča postajajo vse bolj intenzivno obdelana in čedalje večja, krajina pa s tem čedalje bolj homogena. Krajinski elementi, kot so mejice, omejki, posamezna drevesa in visokodebelni sadovnjaki, izginjajo, posledično pa se kakovost življenjskih okolij ptic in drugih organizmov v kmetijski krajini slabša. Čedalje bolj intenzivno kmetijstvo vpliva na ptice negativno tudi zaradi sprememb v količini hrane ter kakovosti gnezdišč in prehranjevališč. Pa je sobivanje kmetijstva in ptic vendarle mogoče?

MEJICE, CVETNI IN DETELJNO-TRAVNI PASOVI

Mnoge vrste ptic kmetijske krajine so močno vezane na linijske pasove lesne vegetacije – mejice. A mejice so življenjski prostor ne le ptic, marveč tudi mnogih drugih organizmov. Opraševalci na cvetočih grmih in drevesih najdejo pašo, ki je še posebej dragocena zgodaj spomladi (ko posevki na kmetijskih zemljiščih in preostala zelnata ve-

getacija še ne cveti), v sušnih obdobjih in po košnji travnikov. Žuželke, ki se zadržujejo v in ob mejicah, so pomembne za prehrano ptic in netopirjev, v vegetaciji mejic počivajo in se prehranjujejo dvoživke, v pritalnih delih mejic se sončijo in skrivajo plazilci. Ptice v gosti vegetaciji mejic najdejo zavetje pred plenilci, z vrhov oprezajo za žuželkami in prepevajo, med vejami grmov in dreves pa skrivajo svoja gnezda. Poleg velike vrednosti za biotsko pestrost imajo mejice pozitivne učinke tudi na kmetovanje. Med drugim korenine vegetacije v mejicah zadržujejo prst in zavirajo vetrno in vodno erozijo in s črpanjem talne vode zmanjšujejo negativne vplive poplav. Mejice delujejo kot povezovalni koridorji različnih življenjskih okolij (pogosto jih najdemo npr. na meji med travnikom in ornim zemljiščem, povezujejo tekoče vode in travnike ipd.), v zadnjih letih pa so zaradi človekovega poseganja v krajino začele pospešeno izginjati, ponekod so postale celo prava redkost. V okviru projekta Kmetovanje z(a) biodiverziteteto na nižinskih kmetijah v Sloveniji – EIP VIVEK, smo v zadnjih dveh letih pričeli z aktivnostmi, ki v praksi pripomorejo k varstvu biodiverzitet v kmetijski krajini. Ena takih je bila sadnja novih mejic. Zasadili smo domorodne vrste grmov, katerih plodovi bodo v jesenskih in zimskih mesecih hrana živali. Izbrali smo vrste, ki so že uspevale v bližnji okolici: črni trn (*Prunus*

spinosa), navadni češmin (*Berberis vulgaris*), rdeči dren (*Cornus sanguinea*), različne vrste vrb (*Salix* sp.), navadna leska (*Corylus avellana*), črni bezeg (*Sambucus nigra*), skorš (*Sorbus domestica*), navadna trdoleska (*Euonymus europaeus*), navadni glog (*Crataegus laevigata*), brogovita (*Viburnum opulus*) in dobrovita (*Viburnum lantana*). Že v prvem letu po zasaditvi sta jih kot lovne preže oziroma razgledišča uporabljala rjavi srakoper (*Lanius collurio*) in repaljčica (*Saxicola rubetra*).

Cvetni in deteljno-travni pasovi so krajinski elementi, ki zmanjšujejo vpliv izgube mozaičnosti krajine. Ptice in opraševalci jih uporabljajo kot gnezditveni in prehranjevalni habitat, poleg tega pa cvetni pasovi pripomorejo k raznovrstnosti rastlinstva. Ukrep vzpostavitve teh dveh pasov smo preizkusili tudi v projektu EIP VIVEK. Cvetni pas smo vzpostavili z uporabo zelenega mulča (sveže pokošenega rastlinskega materiala z zreliimi semeni) z ekstenzivnega, vrstno bogatega travnika. Uporabili bi lahko tudi seneni drobir (posušen rastlinski material) ali semensko mešanico domorodnih travniških rastlin. Za zasaditev deteljno-travnega pasu smo uporabili komercialno, vnaprej pripravljeno mešanico. Oba pasova so naselile raznovrstne žuželke – hrošči, čmrlji, škržatki, metulji in kobilice. Te so hrana ptic in drugih živali v kmetijski krajini, tiste, ki jih uvrščamo med divje opraševalce, pa so pomembne tudi za kmetijstvo in pridelavo hrane.

PRIČETEK VARSTVA GNEZDILK NA NJIVAH

V okviru projekta EIP VIVEK smo na terenu prvič preizkusili ukrepe za varstvo poljskega škrjanca (*Alauda arvensis*), pribe (*Vanellus vanellus*) in hribskega škrjanca (*Lullula arborea*). Vsi trije gnezdiijo na tleh in pri nas pretežno na njivah.

Za poljskega škrjanca smo vzpostavljali zaplate neposejanih tal. Za te kmet poskrbi pri setvi ozimnega žita, oljne ogrščice, lucerne ipd., tako da med sejanjem

Veseli nas, da smo ukrepe z dobrim sodelovanjem vseh deležnikov uspešno izvajali dve leti, nekatere pa bomo v letošnjem letu izvedli tudi tretjič.

dvigne in ugasne sejalnico, se premakne za nekaj metrov in sejalnico spusti, prižge in s sejanjem nadaljuje. Poljski škrjanci neposejane zaplate s pridom uporabljajo za prehranjevanje, kot razgledišča ter za spopade s soslednjimi samci, kar smo potrdili na Ljubljanskem barju, Dravsko-Ptujsko-Središkem polju in na Goričkem, kjer smo ukrep preizkusili v praksi.

V projektu EIP VIVEK smo prvič v praksi preizkusili ukrepe za varstvo HRIBSKEGA ŠKRJANCA (*Lullula arborea*), PRIBE (*Vanellus vanellus*) in POLJSKEGA ŠKRJANCA.

foto: Alen Ploj

RJAVI SRAKOPER
(*Lanius collurio*) je novo zasajeno mejico že v prvem letu po zasaditvi s pridom uporabljal kot **LOVNO PREŽO**.
foto: Urša Gajšek

Ukrepa za varstvo pribe in hribskega škrjanca vključujeta iskanje in varstvo njihovih gnezd. Obdobje gnezditve pri obeh se namreč časovno ujema s kmetijskimi opravili (oranje, brananje, setev), ki povzročijo propad njihovih gnezd. Na Ljubljanskem barju in Dravsko-Ptujsko-Središkem polju smo površine, kjer so se zadrževale pribe, natančno spremljali vse od konca marca, ko prve pričnejo svatovati in izbirati površine za gnezdenje. Sledilo je iskanje in označevanje njihovih gnezd. Najdena gnezda prib smo v dogovoru z lastniki zemljišč označili, kmetje pa so pri nadaljnji obdelavi površin z mehanizacijo označena gnezda obvozili. Z deli na celotni površini so nadaljevali po zaključeni gnezditvi prib, običajno ob koncu maja. V okviru izvajanja tega ukrepa smo v letu 2021 na Ljubljanskem barju našli in označili 9 gnezd ter kasneje potrdili vsaj 4 različne družine prib, v letu 2022 pa na Dravsko-Ptujsko-Središkem polju 7 gnezd in potrdili 2 družini prib.

Ukrep za varstvo gnezd hribskega škrjanca smo preizkusili na Goričkem. Zgodaj spomladi smo beležili pojoče škrjanca in površine, kjer smo opravljali to delo, večkrat spremljali še aprila in maja. Pozorni smo bili na ptice, ki so v kljuno nosile gnezditveni material ali hrano, saj je bil to znak, da par tam najverjetneje gnezdi. V takih primerih smo ju spremljali še toliko časa, da smo lahko ocenili lokacijo gnezda. O najdenem gnezdu in njegovi lokaciji smo nato obvestili lastnike zemljišč. Dogovorili smo se za izogibanje vsem kmetijskim opravilom na travniku oziroma njivi z gnezdom do datuma, ki smo ga določili glede na starost najdenega legla. V letu 2021 smo našli gnezdo na travniku, v letu 2022 pa na njivi z žitom. V obeh primerih smo se z lastniki zemljišč uspešno dogovorili za zakasnitev kmetijskih del na površini z gnezdom ter s tem povečali možnost za preživetje mladičev.

USPEŠNO PROJEKTNO SODELOVANJE IN KAKO NAPREJ

Ukrepi, namenjeni varstvu ptic, ki jih preizkušamo v projektu EIP VIVEK, predvsem pa ukrepa za varstvo pribe in hribskega škrjanca za učinkovito izvedbo zahtevata dobro sodelovanje poznavalcev ptic (ornitologov), kmetijskih svetovalcev in kmetov. V projektu pri izvajanju omenjenih ukrepov sodelujemo s sedmimi kmetijskimi gospodarstvi z Ljubljanskega barja, Dravsko-Ptujsko-Središkega polja in Goriškega. Veseli nas, da smo ukrepe z dobrim sodelovanjem vseh deležnikov uspešno izvajali dve leti, nekatere pa bomo v letošnjem letu izvedli tudi tretjič. Hkrati pozdravljamo tudi dejstvo, da Strateški načrt skupne kmetijske politike 2023–2027 za Slovenijo vključuje in finančno podpira vse tri v projektu preizkušene ukrepe. Ti bodo tako lahko »zaživel« in prispevali k varstvu teh treh vrst ptic tudi po izteku projekta EIP VIVEK.

Projekt Kmetovanje z(a) biodiverziteti na nižinskih kmetijah v Sloveniji – EIP VIVEK sofinancirata Evropska unija iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja in Republika Slovenija iz podukrepa 16.5.

VIRI

- BLAŽIČ, B. in sod. (2022): Poročilo popisov pribe (*Vanellus vanellus*) in poljskega škrjanca (*Alauda arvensis*) v letu 2021 – projekt EIP VIVEK. Poročilo. DOPPS, Ljubljana.
- BLAŽIČ, B. in sod (2022): Varstvo biodiverzitet v kmetijski krajini – EIP VIVEK. Priročnik. DOPPS, Ljubljana.
- KMECL, P., GAMSER, M. (2022): Monitoring splošno razširjenih vrst ptic za določitev slovenskega indeksa ptic kmetijske krajine – delno poročilo za leto 2022. DOPPS, Ljubljana.
- WEIBEL, U., M. (1999): Effects of wildflower strips in an intensively used arable area on skylarks (*Alauda arvensis*). – Doktorska disertacija, Swiss Federal Institute of Technology Zürich, Zürich.